

posebnim osvrtom na plesove vezane uz obrede. Slijedi poglavlje u kojem se razmatra odnos plesa i glazbene pratnje, zatim detaljna analiza ženskih plesova i plesova muškaraca uz pratnju pjesme. Autor odvojeno i iscrpno analizira parovne plesove a posebno one koji se izvode u većim formacijama, prati njihovu strukturu, prostornu i ritmičku, posebno ističući one motive koji se u plesovima toga kraja najčešće javljaju. Na kraju razmatra najnovije tendencije mijenjanja plesova.

Poslije teoretskog uvoda slijedi objašnjenje plesnog pisma kojim su ilustrirani plesovi. Na žalost, tumačenja su isključivo na albanskom jeziku a plesno pismo jedno je od onih brojnih koje je već dosta odavno bacila u drugi plan Labanova kinetografija.

Opisi plesova (njih 28 na broju) najprije sadrže prostorne karakteristike i koreogram. Slijede opće karakteristike, zatim opis koraka riječima, popratni crteži, ritmička struktura i notni zapis.

Pozdravljajući ovu knjigu koja nam omogućava upoznavanje do sada malo poznatog plesnog folkloru susjedne Albanije, ne možemo ne poželjeti još više takvih djela, uz napomenu da bi ilustriranje Labanovom kinetografijom bilo ne samo poželjno već i neophodno.

Ivan Ivančan

TIPOLOGIJA RURALNIH SREDINA U JUGOSLAVIJI, Zbornik teorijskih i metodoloških radova, Redaktori STIPE ŠUVAR i VLADO PULJIZ, izd. SOUR za sociologiju sela Instituta za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela — Zagreb, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja — Beograd, Institut za sociologiju in filozofiju pri univerzi v Ljubljani, Institut za sociološki i političkopравни istraživanja — Skopje, Zagreb 1972, 217 str.

Velik dio nastojanja na razvoju sociologije kao znanstvene discipline odnosi se na konstruiranje raznih tipologija, jer distinkcije što ih tipologije sadrže mogu pružiti elemente za kvalitativno razlikovanje konkretnih društvenih veza ili oblika. Ipak, sociologija još ne raspolaže s opće prihvaćenim tipologijama društava, ali postoje rezultati koji su znatno unaprijedili sociološku analizu. Ferdinand Tönnies razvio je teoriju o dva osnovna tipa društvenih veza: veze tipa 'Gemeinschaft' i veze tipa 'Gesellschaft'; prve se temelje na 'prirodnoj' volji — i odgovaraju 'zajednicama', a druge se temelje na 'racionalnoj' volji — i odgovaraju 'društvima'. Društvena teorija Emila Durkheima zasniva se na pojmovnoj razlici između 'mehaničke' i 'organske' solidarnosti; prvi je tip konstruiran na osnovi povezanosti po sličnosti: uniformna i sveobuhvatna 'kolektivna svijest' — odgovara arhajskim društvima; drugi tip govori o povezanosti među ljudima na osnovi funkcionalne međuzavisnosti — odgovara društvima s razvijenom podjelom rada. Klasični su primjeri i Cooleyjevo razlikovanje 'primarnih' i 'sekundarnih' društvenih veza, kao i Redfielldovo razlikovanje 'pučkog' od 'modernog' društva. Kod etnologa je prilično rasprostranjeno razlikovanje 'pretpismenih' od 'pismenih' društava, a govori se i o 'neprometejskim' i 'prometejskim' društvima. Osim dihotomnih tipologizacija poznate su i one u obliku kontinuuma, koje uzimaju u obzir i prijelazne razvojne stupnjeve od jednostavnih do razvijenih društvenih oblika. Jed-

nom takvom konstrukcijom može se pohvaliti i naša domaća istraživačka literatura. To je »ljestvica ansjeniteta« Vere S. Erlich. Autorica ju je konstruirala radi sređivanja i razumijevanja građe o promjenama u obitelji koju je dobila svojom poznatom anketom. Na toj ljestvici, građenoj po kriteriju regionalnih društveno-kulturnih razlika i određenog vremenskog elementa, koji se također razlikovao od kraja do kraja, mogla su se redom smjestiti proučavana sela, i to na razvojnoj liniji od 'starinskog' do 'modernog' sela. S obzirom na područje istraživanja (seljačka obitelj u Jugoslaviji) i na primijenjenu metodu trebalo je da analiza našeg istraživačkog iskustva (koja je dio ovog zbornika i o kojoj će ovdje također biti govora) obuhvati i taj rad.

Vrlo dobre tabelarne preglede tipologizacija poznatih u sociološkoj teoriji donosi studija *Tipologijska metoda u sociologiji* (Milan Župančić i mr Ruža First-Dilić), jedna od četiri studije u Zborniku. U tom se prilogu raspravlja, također, o konstrukciji i funkcijama tipova. Iz tog, kao i iz ostalih priloga, može se razabrati da tipologizacija seoskih sredina nije nimalo jednostavan posao, da je veoma teško čak i prikazati sve teorijske i metodološke probleme što se tu otvaraju, koje ne umanjuje ni činjenica da je riječ o tipologizaciji sredina unutar jednog globalnog društva, jer i takva tipologizacija mora zadovoljiti zahtjeve komparativne analize. Velik dio teškoća odnosi se na metodu 'idealnih tipova' — osnovnu planiranu metodu. Već sam pojam 'idealni tip' izmiče preciznom određenju — s tim se slažu pisci metodoloških udžbenika. Sam Weber, koji je veoma popularizirao tu metodu, tim je pojmom obuhvaćao nekoliko analitičkih postupaka, a malo koje empirijsko istraživanje što planira primjenu metode 'idealnih tipova' može se pohvaliti s dosljedno vođenim jasnim razlikovanjem 'idealnog tipa' od neke druge tipološke tvorevine ili od empirijskog fenomena. Uspije li to istraživanju o kojem je riječ, bit će to velik doprinos jugoslavenskoj sociologiji.

Projekt *Tipologija ruralnih sredina u Jugoslaviji* realiziraju iste ustanove koje su i izdavači ovog zbornika (navedene su u naslovu prikaza).

U ovom zborniku objavljeni su i time izloženi verifikaciji znanstvene javnosti rezultati prve faze rada na projektu: instrumenti i metodološke rasprave u vezi s istraživanjem što tek predstoji. To je posve neuobičajeno za naše prilike, i može se samo poželjeti učestalija slična praksa.

Svrha, ciljevi i predmet istraživanja izloženi su u studiji *Tipologijska metoda u našem istraživanju* (Stipe Šuvar). Autor ističe da Jugoslavija ima više od 27.500 seoskih naselja, tj. 'posebnih društvenih sredina', različitih u geografskom, privrednom, etničkom i kulturnom pogledu, ali da su istraživači ipak usvojili polaznu pretpostavku prema kojoj se, usprkos toj raznolikosti, bitni elementi seoskog socijalnog sistema približno slično transformiraju. Takvu hipotezu autor smatra preduvjetom svakom sociološkom istraživanju koje pretendira na komparaciju i uopćavanje. Monografije nemaju komparativne vrijednosti, nastavlja autor, ako nisu usmjerene na to da biraju više ili manje tipične slučajeve. Takvu vrijednost nemaju ni ankete o pojedinim pojavama ako nisu utemeljene na tipologiji onih društvenih sredina unutar kojih su ispitivane pojave stacionirane. Treba, dakle, utvrditi neka pravila po kojima bi se radile monografije i birali njihovi objekti. Tipološka klasifikacija seoskih sredina može biti jedini siguran put da se formuliraju pravila. Pomoću tipologije 'slični slučajevi' svrstavaju se oko stanovitog 'idealnog tipa' na tipološkoj ljestvici, čime se omogućuje komparacija i sinteza. Osnova razvrsta-

vanja su 'bazni tipovi'. U konkretnom istraživanju ruralnih sredina to su 'tradicionalno' selo i 'transformirano' selo. To su krajnji, kontrastni polovi tipološke ljestvice (jedino je njih moguće odrediti na početku tipološkog proučavanja, pa autor predlaže provizorne liste obilježja jednog i drugog tipa). U prostoru koji omeđuju 'bazni tipovi' nalaze se 'podtipovi' ili 'prijelazni tipovi' (za određivanje i opis tih stupnjeva kontinuirane skale potrebno je prethodno provesti istraživanja i statističke analize). Precizne karakterizacije seoskih sredina trebalo bi da pruži samo istraživanje.

Seosko naselje, odnosno homogena ruralna zona jest primarna jedinica promatranja. Dalje razine istraživanja su općina te uža i šira regija, jer se pretpostavlja da se neke razlike u stupnju društvene transformiranosti ne bi mogle objasniti ako se u analizu ne uvedu širi teritorijalno-društveni sistemi. Bit će potrebno u analizu uključiti i neke temeljne pojmove, modele i konstrukcije što proizlaze iz teorije društvenih sistema. Izučavat će se odnos između stupnja otvorenosti pojedine ruralne sredine i stupnja njezina razvoja. S tim u vezi proučavat će se stupanj unutrašnje integracije ruralne jedinice u odnosu na njenu vanjsku integraciju. Koncept integracije (prema Reneu Kōnigu) mogao bi vrlo dobro poslužiti kao metoda za klasifikaciju ruralnih sredina. Istraživanje će biti usmjereno i na socijalne podsisteme, kao što su npr. obitelj, krvnosrodnička grupa, domaćinstvo, škola, sportsko ili slično društvo. Analiza na razini pojedinca oslonit će se na prikupljanje podataka o njegovu položaju u užim i širim zajednicama te o njegovim stavovima i aspiracijama.

Istraživači su se odlučili za kombinaciju 'slučajnog' i 'namjernog — dvoetafnog stratificiranog' uzorka. Bit će obuhvaćeno 135 seoskih naselja (0,5%).

Predloženo je da se u istraživanju kombinira niz metoda i tehnika: analiza sociološke literature i literature srodnih nauka (između ostalog i etnološke), statističko-matematičke metode, neposredno promatranje, neposredno promatranje sa sudjelovanjem, anketa, pojedinačni intervju, grupni intervju, analiza sadržaja, faktorska analiza.

Polazna točka cjelokupnog istraživanja je lista indikatora, koja je hipotetski razrađena u prvoj fazi istraživanja. Skupine indikatora su: ekološki činioci i karakteristike povezanosti sela, demografske karakteristike i činioci socijalno-prostorne pokretljivosti, proizvodno-potrošne karakteristike, društveno-strukturne i kulturne karakteristike, stavovi seoskih stanovnika. Te su skupine indikatora specificirane i zatim identificirane kao zavisne, odnosno nezavisne varijable. Lista indikatora je operacionalizirana u Upitniku za selo i u Listu za domaćinstvo; oba ta instrumenta nalaze se u prilogima na kraju knjige.

Studija *Inozemna tipologijska proučavanja sela* (Vlado Puljiz, Ruža-First-Dilić, Matija Golob, Denko Denkovski) donosi kritičke prikaze iskustava iz Francuske (Mendrasova škola), SAD, Njemačke i Poljske. Zbog različitih pristupa istraživanju sela, kao i zbog već poznatih rezultata, od tih se iskustava može mnogo naučiti osobito ako im se pristupa selektivno i kritički sa stajališta potreba što proizlaze iz naših prilika.

Poštujući pravila znanstvenometodološke procedure, istraživači su sebi postavili i zadatak: upoznati se s postojećim fondom znanja o našem selu. Rezultat takvih napora je studija *Sociološka i srodna proučavanja sela u našoj zemlji s posebnim osvrtom na tipološke elemente* (Svetozar Livada, Cvetko Ko-

stić, Rada Boreli, Matija Golob, Stefan Kostovski). Autori su naveli niz instrumenata što su bili primjenjivani u dosadašnjim istraživanjima sela, koji mogu biti od koristi pri konstrukciji instrumenata za novo istraživanje. U nastavku je dan uvid u nasljeđe ruralne sociologije u obliku prikaza aktivnosti najpoznatijih autora (Bogišić, Radić, Karadžić, Cvijić, Vukosavljević i drugi), odnosno u obliku pregleda istraživanja sela u raznim područjima Jugoslavije. Autori su s pravom naglasili takve momente kao što je npr. instruktivnost Bogišićeva *Naputka za opisivanje pravnijeh običaja koji žive u narodu* ili kao što je odlična uputa o uspostavljanju suradnje između ispitivača i ispitanika u selu što je Radić daje u *Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*. (Usput: šteta je što ovaj veoma značajni Radićev tekst o metodama društvenih nauka, nije preporučen studentima sociologije.) Autori su također upozorili na veliku vrijednost monografija izrađenih po Radićevoj *Osnovi*, imajući na umu da je njima zabilježeno jedno vrijeme te da bi bilo neoprostivo ne iskoristiti takvu mogućnost za komparacije; stoga predlažu da se novim istraživanjem obuhvate neka mjesta o kojima su već napisane monografije (Otok, npr.).

Treba ipak staviti primjedbu što se tiče potpunosti prezentiranih analiza postojećeg fonda znanja o našem selu. Ne bi trebalo zaobići materijal prikupljen za etnološki atlas — projektom na kojem se već godinama radi, bez obzira na eventualne razlike u pristupu istraživanju (koje, dakako, ne treba zanemariti). Također nedostaje i seriozna analiza novijih rezultata teorijsko-istraživačke djelatnosti institucija koje nisu uključene u projekt a koje se bave istraživanjem naše tradicije.

Grozdana Mance

ETHNOLOGIE FRANÇAISE, »Revue de la Société d' ethnographie française«, Directeur de la publication JEAN CUISENIER, Nouvelle série, Tome 1, No 1, 104 str.; No 2, 103 str.; No 3—4, 200 str., G.—P. Maisonneuve et Larose, Paris 1971.

Nova serija časopisa »Ethnologie française«, čija se četiri broja nalaze pred nama, osim bibliografije i prikaza raznih djela, donosi i ove veće rasprave: u 1. broju pišu Jean Cuisenier, *Odrediti predmet — Francuska etnologija i njezino područje*; Paul Bouissac, *Akrobatski traktat iz XVI stoljeća, Esej o paradigmatici modelâ opisa*; Francine Lancelot, *Plesno pismo po sistemu Feuilleta*; Alain Charraud, *Analiza prikazivanja dobi ljudskog života u pučkom tisku 19. stoljeća*; Gilbert Delcroix, *Upotreba elektroosmoze pri čuvanju etnografskih predmeta*; Georges Henri Rivière, *Muzejsko iskustvo o okolici. Etnopark u Landama u Gaskonji*. Broj 2 sadrži ove radove: Jean-Michel Guilcher, *Aspekti i problemi tradicionalnog narodnog plesa*; Michel Amiot i Hervé de Fontmichel, *Nica, primjer izborne monarhije u XX stoljeću*; Martine Segalen, *Bratovština iz Charité de Daubeuf-la—Campagne (Eure)*. Dvobroj 3—4 sadrži radove: Paul Bouissac, *Za etnološku analizu nastupa klaunova: određivanje predmeta i zacrtavanje metode*; Donatien Laurent, *Bretonska pjesma o Školanu i legenda o Merlinu*; Jacques Nicourt, *Izrada lijevanih zvona. Trajnost tehnike*; Freddy Raphaël, *Obredi uz rođenje i narodna medicina u seoskom*